

*Відгук отримано.
Голова Головної
спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.099
18.07.2025р. А
(О.М.Олексюк)*

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.099
У Київському столичному
університеті
імені Бориса Грінченка,
докторці педагогічних наук,
професорці,
завідувачці кафедри
музикознавства та
музичної освіти Факультету
музичного мистецтва і хореографії
Ользі ОЛЕКСЮК

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційне дослідження **Погорецького Юрія Юрійовича**
«Віолончельне виконавство України другої половини XX – початку XXI
ст.: тенденції та особливості розвитку», поданого на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

Актуальність теми дисертації. Дисертаційне дослідження Юрія Погорецького присвячено загалом маловивченій темі щодо тенденцій та особливостей розвитку віолончельного виконавства України у другій половині XX – на початку XXI століття. В українському музикознавстві це є дійсно новою, цікавою і недослідженою галуззю, насамперед через те, що віолончельне мистецтво надзвичайно рідко стає предметом наукових розвідок. На увагу заслуговує і обраний період часу (друга половина XX – початок XXI століття), що також свідчить про новачісність роботи Ю. Погорецького. Тож і аналізований в дисертації матеріал стосовно сучасних виконавських (розширених) технік і засобів виразності ще не набув ні широкого практичного використання, ні певного теоретичного обґрунтування. Отже, обрані галузь, предмет та історичний період розвитку українського віолончельного мистецтва, які ще не були предметом окремого вивчення у вітчизняному музикознавстві, підтверджують безсумнівні новизну, актуальність та нагальну практичну й теоретичну необхідність представленої дисертації.

Ознайомлення та аналіз матеріалів дисертаційної роботи надає підстави для певних висновків щодо актуальності, наукової новизни, апробації, практичного значення здобутих результатів.

Зв'язок з науковими програмами. Тема дисертаційного дослідження Ю. Погорецького змістовно пов'язана із науковою темою Факультету музичного мистецтва і хореографії Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Розвиток духовного потенціалу особистості в неперервній мистецькій освіті» (державний реєстраційний номер 0116U003993), що засвідчує її актуальність.

Наукова новизна отриманих результатів дисертації полягає в тому, що у вітчизняному мистецтвознавстві *вперше*: визначено зміст поняття «новітні форми віолончельного виконавства»; уточнено сутність і структуру виконавської діяльності віолончелістів у соціокультурному просторі другої половини ХХ – початку ХХІ століття; простежено професійні взаємозв'язки представників провідних віолончельних шкіл світу; осмислено магістральні тенденції та особливості розвитку віолончельного виконавства України другої половини ХХ – початку ХХІ століття; поглиблено розуміння методів професійного вдосконалення та форм концертно-виконавської діяльності українських віолончелістів означеного періоду.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять філософсько-музикознавчі концепції системного підходу до аналізу явищ і процесів розвитку віолончельного виконавства в Україні. Теоретичну базу дослідження складають монографії, статті, періодична преса, зразки аналізу аудіо та відео записів і концертних інтерпретацій, що спираються на загальнотеоретичні принципи естетичного осмислення віолончельного виконавства. Окремо треба відзначити виділені: основні підходи до класифікації експериментального та неостилістичного віолончельного виконавства; потенціал розширених технік гри з необхідністю їх подальшої систематизації; специфіку віолончельної техніки в інших музичних напрямках, зокрема джазі та імпровізації; опору на взаємозв'язок сучасного віолончельного виконавства з духовною культурою та викликами часу.

Практичне значення дисертації полягає у можливості використання її результатів у науковій, виконавській та педагогічній діяльності, зокрема у лекційних курсах з історії культури, історії української музики, аналізу музичних творів, історії інструментального/віолончельного мистецтва тощо.

Наукова обґрунтованість результатів дослідження забезпечується вдалим застосуванням аналітичного та методологічного підходів, за допомогою яких досліджуються проблеми виконавського інструментального мистецтва, зокрема віолончельного, в сучасному соціокультурному просторі; акцентується увага на нових умовах концертної діяльності на відміну від попереднього часу, а також на використанні новітніх технологій гри та пошуках актуального для концертної та педагогічної практики музичного матеріалу; розкриваються виконавські завдання у зв'язку із трансформацією роботи віолончеліста-інтерпретатора у світлі розвитку сучасних технічних можливостей; визначається важливість фізіологічних властивостей і дій артиста під час публічного виступу, зумовлених специфікою акустичних вимог конкретних мистецьких локацій та ін.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертаційне дослідження Ю. Погорецького виконано згідно вимог, що висувуються до такого типу кваліфікаційних робіт. При написанні дисертації було використано відповідні загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження, докладно описані в анотації (стор. 3-4). Серед них: **аксіологічний метод** (для визначення художньої та культурної цінності віолончельного виконавства, оцінки

значущості нових технік гри, стильових особливостей та впливу віолончельного мистецтва на розвиток української музичної культури); **герменевтичний** (для інтерпретації музичних творів та виконавських концепцій, можливості розглядати віолончельне виконання як процес комунікації між виконавцем і слухачем, а також розкриття семантичних аспектів музичного тексту та виконавської інтерпретації); **історико-системний** (можливість простежити розвиток віолончельного виконавства в Україні в історичному контексті, виявити ключові події, що вплинули на його становлення, та проаналізувати їх у взаємозв'язку з загальноєвропейськими тенденціями); **компаративний** (для порівняння української віолончельної школи з європейськими та світовими, розуміння їх спільних і відмінних рис у виконавській практиці, оцінки рівня інтеграції українських музикантів у міжнародний простір); **соціокультурний** (для дослідження віолончельного виконавства як частини соціального і культурного середовища, аналізу впливу суспільних змін, комунікаційних технологій та глобалізації на розвиток виконавської практики); **структурно-функціональний** (для аналізу внутрішньої організації виконавського процесу, дослідження ролі техніки гри, інтерпретаційних засобів, педагогічних практик у загальній системі віолончельного мистецтва); **типологічний** (можливість класифікувати виконавські стилі, технічні прийоми, репертуарні уподобання виконавців, а також виділити основні тенденції розвитку української віолончельної школи); **формотворчий** (для аналізу музичних форм у віолончельному виконавстві, дослідження структури музичних творів, а також впливу нових виконавських прийомів на формотворення); **стилістичний** (для визначення особливостей виконавського стилю українських віолончелістів, виявлення індивідуальних рис в інтерпретації музичних творів та взаємозв'язку національних традицій і європейських виконавських тенденцій). На окрему увагу заслуговує **системний підхід**, застосований у роботі до аналізу явищ і процесів розвитку віолончельного виконавства в Україні зазначеного періоду (дис., с. 24).

Апробація дисертації. Повнота викладу основних результатів у наукових публікаціях. Основні положення та висновки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри музикознавства та музичної освіти Факультету музичного мистецтва і хореографії Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Київ, 2021 – 2025) і презентовані на 2 міжнародних та всеукраїнській наукових конференціях. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 7 публікаціях (1 у співавторстві), серед яких: 3 статті у наукових виданнях України, затверджених МОН як фахові, 1 стаття у закордонному видання, 1 розділ колективної монографії та 2 праці апробаційного характеру.

Структура та зміст дисертації, відповідність вимогам щодо обсягу й оформлення. Структура дисертації Погорецького Ю.Ю. відповідає вимогам МОН щодо такого типу робіт, має 3 логічно вибудовані розділи з висновками до них та основними висновками, список використаних джерел, оформлений згідно зі стандартом ДСТУ 2015 року, і додатки. Основний текст викладено на 160 сторінках, список джерел містить 216 позицій.

У Першому розділі розглянуто розвиток віолончельного виконавства України від витоків до сьогодення в контексті історичного та історіографічного аспектів. У цьому процесі «визначено ключові фактори еволюції віолончельного виконавства, його жанрові особливості та зміни у технічній підготовці віолончелістів відповідно до соціокультурних запитів» (анот., с. 5). Здійснено узагальнення розвитку регіональних віолончельних шкіл: Київської, Харківської, Одеської та Львівської та особливості їх прояву на різних музичних рівнях: побутовому, салонно-камерному, концертному та академічному. Відзначено «тенденції до синтезу традицій та інновацій, що сприяє розвитку сучасного українського віолончельного мистецтва та його інтеграції у світовий музичний простір» (анот., с. 5-6), що від початку були характерні вітчизняній віолончельній школі.

У другому розділі дисертації автор безпосередньо торкається питань розвитку українського віолончельного виконавства другої половини ХХ – початку ХХІ століття, що розглядається у контексті світових тенденцій. Охарактеризовано шляхи жанрового оновлення віолончельного репертуару відзначеного періоду. Проведений аналіз надав підстави для висновку, що процес синтезу традицій і новацій, притаманний формуванню сучасного віолончельного репертуару, відображує еволюцію його жанрово-стильових еталонів. Значні зміни у віолончельному репертуарі у цей період відбувались у напрямку розширення як жанрової палітри, так і нових композиторських і виконавських технік, а на початку ХХІ століття вийшли на рівень мультимедійних експериментів. У цьому зв'язку надзвичайно глибокий зміст, на думку дисертанта, має музика для віолончелі соло, яка характеризується як феномен, що «поєднує виконавську майстерність, філософію самотності та екзистенційний пошук» (анот., с. 6). Такими є твори Дж. Соллімі, Г. Лагенманна, Л. Лім, Р. Сондерс та ін., в яких емоційні стани та образи відтворюються за допомогою сучасних композиторських технік та розширених можливостей інструменту.

У підрозділі 2.2. висвітлено виконавську діяльність українських віолончелістів другої половини ХХ – початку ХХІ ст. у фокусі національних та інонаціональних взаємовпливів. У контексті інтеграційних процесів гідну оцінку отримали концертна діяльність і міжнародні зв'язки таких українських віолончелістів, як Наталя Хома, Христина Колесса, Денис Северін, Олексій Шадрін. Думається, не зайвим було б надати відомості щодо інтегративної ролі виконавської діяльності самого автора роботи, який тривалий час мешкає в Італії та гастролює багатьма країнами світу.

Третій розділ дисертації присвячений безпосередньо розгляду та аналізу новітніх форм в українському віолончельному виконавстві другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Зазначені явища, до яких відносяться: вплив інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток віолончельного виконавства; нові стилі, техніки та прийоми віолончельного виконавства зазначеного періоду; а також їх використання у творах В. Польової, Б. Берлінера, З. Алмаші, Дж. Соллімі, – отримали у роботі всебічне висвітлення. Одним з вагомих результатів рецензент вважає висновок, що

«сучасне віолончельне виконавство у другій половині XX — початку XXI ст. демонструє тенденції до суттєвих художньо-стильових зрушень, що проявляються як у переосмисленні репертуарної палітри, так і у формуванні нових форматів виконавської діяльності. Традиційна модель академічного концерту зазнає трансформації під впливом крос-культурних процесів, медіатизації музичного простору та зміни парадигми сприйняття інструментального виконавства. Одним із ключових проявів зазначених процесів є активізація крос-жанрових стратегій у репертуарі віолончелістів. Інструмент активно входить до сфер джазу, року, поп-музики, електронної музики, кіномузики, утворюючи нові моделі інтерпретації. Важливу роль відіграє переосмислення функцій віолончелі в ансамблевих складах — зокрема, у форматах тріо або віолончельних дуетів. У подібних ансамблях домінують авторські транскрипції, сценічно-режисерські рішення, мультимедійний супровід, імпровізаційні елементи, що виходять за межі академічної традиції» (дис., с. 108-109).

Дискусійні положення дисертації. Загальне позитивне враження, що склалося у процесі ознайомлення з дисертацією, водночас не виключає необхідності уточнення, розширення й поглиблення деяких аспектів. Отже, у опонента виникли наступні запитання:

1. На с. 2 зазначається, що в роботі «визначено перспективи подальшого розвитку українського віолончельного виконавства в умовах інтеграції до європейського музичного простору». На думку дисертанта, якою мірою віолончельне виконавство України інтегровано до європейського? І чи можна казати про зворотній процес інтеграції європейського віолончельного мистецтва до українського музичного простору? Якщо так, то яким чином це відбувається?

2. На с. 71 дисертаційного дослідження згадуються визначні приклади віолончельних сонат українських композиторів І. Карабиця, Ю. Іщенка, В. Сильвестрова. Разом з тим, у цей же період, що і сонатні твори зазначених митців, були написані 3 віолончельні сонати Євгена Станковича, які не зазначені в роботі, хоча заслуговують на увагу вже тому, що композитор за першим фахом був віолончелістом. Чим це пояснюється? чи ці твори не досить визначні?

3. Вагому характеристику в роботі отримала діяльність дуету «Violoncellissimo» у складі Ольги Веселіної та Вадима Ларчікова (с. 72-75). Проте останні відомості про них на сторінці у Фейсбуці від 11 липня 2016 року. Як склалась подальша доля дуету? І чи є в Україні такого плану ансамблі у теперішній час? Зважаючи на відзначену в роботі євроінтеграцію, чи можна провести певні паралелі між «Violoncellissimo» і дуетом «2Cellos» хорватських віолончелістів Луки Шуліча та Стефана Хаузера?

Проте запитання мають загалом уточнюючий характер, не заперечують глибини висновків та положень дисертаційної роботи і не впливають на загальну високу оцінку проведеного дослідження. Ю. Погорецький при написанні дисертації та наукових праць додержувався норм академічної доброчесності. Академічний плагіат, фабрикації, фальсифікації не виявлено.

Загальний висновок щодо відповідності роботи встановленим вимогам.

Зважаючи на вищезазначене, дисертаційне дослідження Юрія Юрійовича Погорецького «Віолончельне виконавство України другої половини XX – початку XXI ст.: тенденції та особливості розвитку» є вагомим внеском у сучасне музикознавство. Дисертація характеризується новизною, структурованістю та послідовністю викладу матеріалу, апробація результатів підтверджує, що всі винесені на захист положення та висновки одержані самостійно. На цих підставах дисертаційне дослідження повною мірою відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а його автор Юрій Юрійович Погорецький заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Офіційний опонент:
докторка мистецтвознавства, професорка,
завідувачка кафедри музикознавства та
культурології Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С. Макаренка

З

Ольга ЗАВ'ЯЛОВА

